

УДК 336.71:336.774

О. А. Водолазська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7858-7118>
Т. В. Таран,
магістрант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-6724-0722>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.22.71

ВПЛИВ КРЕДИТУВАННЯ НА ДОХОДНІСТЬ БАНКІВ В УКРАЇНІ

O. Vodolazska,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking
and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economics University, Dnipro
T. Taran,
Master's student of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economics University, Dnipro

THE INFLUENCE OF LENDING ON THE PROFITABILITY OF BANKS IN UKRAINE

У статті досліджено кредитні відносини як одну із найважливіших категорій ринкової економіки, що відображає реальні зв'язки та взаємодію економічного життя суспільства. Визначено проблеми банківського кредитування українського бізнесу в контексті його впливу на доходність фінансових установ. Досліджено чинники, що формують тенденції банківського кредитування в умовах воєнного вторгнення. Проаналізовано динаміку облікової ставки НБУ та її вплив на показники економічного зростання в Україні. Розглянуто фактори, що вплинули на стандарти схвалення заявок при кредитуванні домогосподарств. Акцентовано увагу на структурі кредитів під державні гарантії за видами економічної діяльності. Показана роль державної програми "Доступні кредити 5-7-9%" у формуванні прибутку банку. Визначено проблеми, що перешкоджають розширенню кредитування для відновлення економіки.

The article examines credit relations as one of the most important categories of the market economy, which reflects the real connections and interaction of the economic life of society. Attention is focused on interest income as the most effective way of using the capital of a banking institution. It is noted that credit operations are usually classified as risky types of financial operations of the bank. The problems of bank lending to Ukrainian business in the context of its influence on the profitability of financial institutions are considered. The factors shaping the trends of bank lending in the conditions of armed invasion are established and the signs of gradual adaptation of the economy of Ukraine to the state of war are indicated. The dynamics of the NBU discount rate and its impact on sectoral indicators of economic growth in Ukraine are analyzed. It is shown how changes in the monetary policy of the central bank affect the readiness of market subjects to borrow, invest, save and consume. Factors that influenced the standards for approving applications for lending to households were considered, and five main reasons for denying them credit were indicated. Attention is focused on the structure of loans under state guarantees by types of economic activity, among which loans granted to the agricultural sector predominate. The role of the state program "Affordable loans 5-7-9%" in shaping banks' profits and covering part of their credit risk is shown. The distribution of loan agreements concluded under this state program in terms of lending purposes is given. Borrowers pay special attention to the following goals: anti-war, to support agricultural producers, investment, anti-crisis, refinancing. Problems hindering the expansion of lending for the recovery of the economy have been identified. The main among them are the low number of solvent customers and the lack of sufficient capital, the

unpredictability of the development of the situation in Ukraine and the unpredictable actions of the state. It has been established that today the potential source of increasing the volume of real lending to the Ukrainian economy and improving its financial efficiency for banks remains the expansion of preferential lending.

Ключові слова: банківський кредит, дохід, фінансовий результат, облікова ставка, державні гарантії.

Key words: bank loan, income, financial result, discount rate, state guarantees.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Під час війни життєво необхідно кредитувати бізнес для просування пріоритетних напрямків національної економіки та створення нових робочих місць. Це допоможе фінансувати поступовий розвиток економіки та сприяти новій економічній діяльності в країні. Крім того, це зменшить дефіцит бюджету країни і, як наслідок, покращить позиції країни у світі. Проте в сучасних умовах активне кредитування банками неможливе з об'єктивних причин, оскільки воно супроводжується великим ризиком, пов'язаним із впливом багатьох факторів, у тому числі війни. Тому важливо розмежувати першочергові напрями збільшення обсягів кредитування української економіки в сучасних умовах функціонування, що дозволить країні краще впоратися з економічною кризою, пов'язаною з вторгненням та бойовими діями.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Доходність банків від операцій із кредитування бізнесу досліджується у роботах багатьох представників наукової спільноти, а саме: Глущенко С.В. [1], Погореленко Н.П. [6], Халатур С.М. [8, 9, 12-14], Чайковського Я.І. [10] та інших. Але сучасні виклики політичної та військової нестабільності вимагають подальшого дослідження факторів, що мають негативний вплив на фінансові результати банківських установ при провадженні їхньої кредитної діяльності.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті — дослідження сучасного стану і встановлення проблем банківського кредитування бізнесу, визначення його впливу на прибутковість банківської системи України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із найбільш значущих видів надходжень банків є відсоткові доходи, які вони от-

римують за користування позикою, оскільки у складі їх активних операцій кредитні мають значну питому вагу. Це визначається метою використання капіталу банківської установи — спрямовуватись до галузей із найбільшою прибутковістю. Кредитні операції є одним із найбільш ефективних, або прибуткових способів використання залучених ресурсів банку. Але відтак, кредитні операції є найризикованішим видом фінансових операцій банку [1].

Якщо порівнювати фінансовий результат банків за два квартали 2023 року із фінансовим підсумком 2021 та 2022 років, то можна прослідкувати чітку тенденцію. У 2021 році фінансовий результат зріс на 11,4 млрд. грн (після падіння у 2020 році внаслідок коронакризи). У зв'язку з початком широкомасштабної збройної агресії та запровадження воєнного стану в Україні прибутковість банків значно знизилась, а в деякі навіть мали збиток. Так, фінансовий результат ПриватБанку за перші два квартали 2022 року скоротився на 11,2 млрд. грн, а діяльність інших платоспроможних банків на кінець II кварталу зазнала збитки в сумі 7,1 млрд. грн. У третьому кварталі 2022 року економіка України почала адаптуватися до умов воєнного стану, а економічна діяльність стала дещо активнішою після найглибшої рецесії в країні в березні 2022 року. У четвертому кварталі 2022 року банківський сектор продовжував працювати з незначними змінами, незважаючи на пошкодження енергетичної інфраструктури. Банки відновили роботу своїх мереж на звільнених територіях, попри скорочення загальної кількості відділень у країні. Попит на кредити залишався скромним, втрати від ризику неповернення кредитів зросли, а чистий кредитний портфель зменшився. У другому кварталі 2023 року сектор заробив приблизно стільки ж, скільки і в попередньому кварталі — 34 млрд. грн, серед яких приблизно 40% від загального доходу забезпечив ПриватБанк. Дохід головним чином отримано від стабільного збільшення чистого процентного доходу. Цей дохід в основному одержано від активів, які є високоліквідними, резерви майже відсутні. Квартальний збиток у 110 млн грн зазнали 15 малих банків [3].

Одним із чинників, що має значний вплив на розмір та умови кредитування, є облікова політика НБУ. Зазвичай, коли встановлюється висока облікова ставка, інші процентні ставки в економіці також зростають. Це відбувається тому, що облікова ставка відображає вартість кредитних ресурсів для великої частини банків та інших депозитних установ.

Це можна розглядати як обмежувальну монетарну політику. Ступінь впливу облікової ставки на економіку в цілому залежить від співвідношення між обліковою та банківською відсотковою ставкою. Наведемо на рисунку 2 динаміку зміни облікової ставки в Україні протягом 2019—2023 рр.

На початку 2021 року облікова ставка НБУ становила 6%, що є історичним мінімумом за останні 20 років. Однак у період 2021—2022 років відбулося певне її підвищення. Влітку 2022 року НБУ збільшив облікову ставку на 15 відсоткових пунктів, при цьому ставки за кредитами сягали 35% річних. За таких обставин важко очікувати економічного зростання для бізнесу.

Зміни відсоткових ставок на різних секторах фінансового ринку впливають на готовність економічних суб'єктів позичати, інвестувати, заощаджувати та споживати і, відповідно, відображаються у зміні показників споживчого та інвестиційного попиту. За інших рівних умов, чим нижча процентна ставка, тим вищі темпи зростання кредитування, споживання та інвестицій, і навпаки.

Для фінансового ринку першочерговою загрозою виступає кредитний ризик. Найвищий ризик мають роздрібні кредити, а саме прострочені, та кредити підприємств, які зазнали виробничих втрат.

З початку війни потреби населення у кредитах значно скоротилися одночасно з пропозиціями про їх видачу від банків. Дивлячись на графік на рисунку 3, можна сказати, що з початку першого кварталу

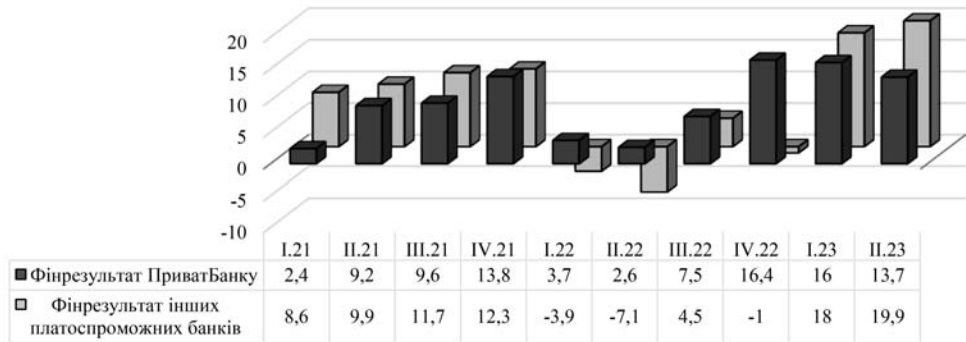

Рис. 1. Фінансовий результат капіталу українських банків, млрд. грн

Джерело: сформовано на основі [3].

2022 року кількість схвалених заявок на видачу іпотечного та споживчого кредитів зменшилась на 84,0% та 70,1% відповідно. Згідно з результатами опитування банків у III кварталі 2022 року, проведеного НБУ, факторами, які вплинули на стандарти схвалення заявок на кредити домогосподарств є:

- очікування загальної економічної активності;
- очікуваний обсяг споживчих витрат;
- інфляційні очікування;
- завдання курсу;
- очікування прогнозів ринку нерухомості;
- вартість ресурсів та стабільність системи;
- конкуренція з банками та небанківськими установами.

За даними опитування можна виділити 5 основних причин для відмов у кредитуванні у 2022 році:

- погані фінансові показники підприємства, яке хоче взяти кредит;

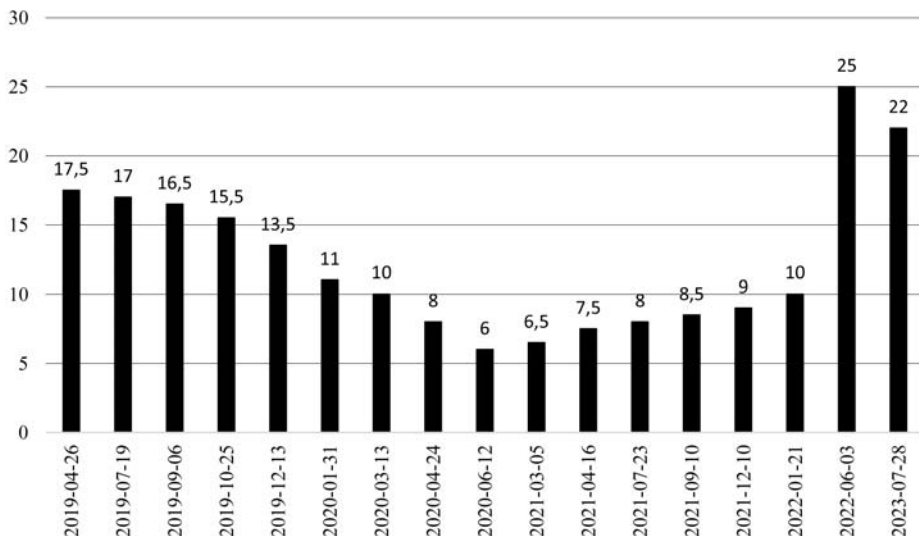

Рис. 2. Динаміка облікової ставки НБУ, %

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [5].

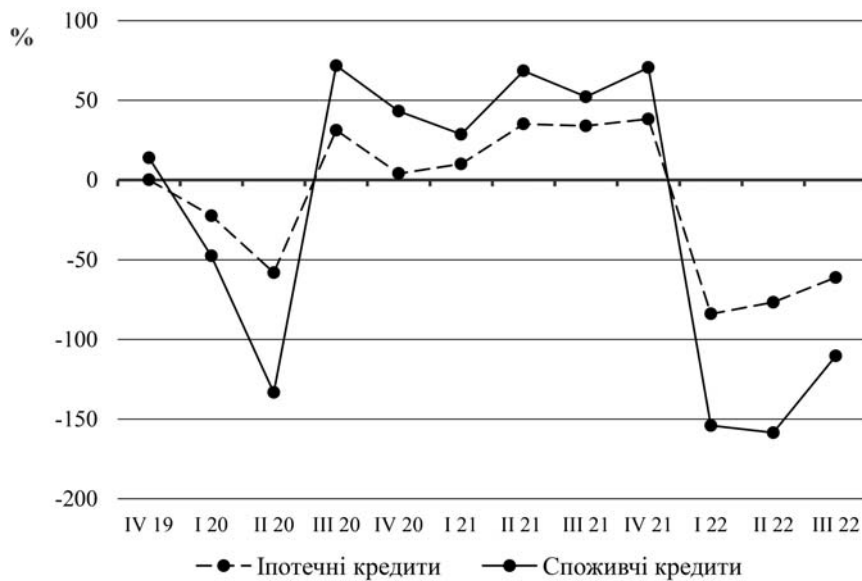

Рис. 3. Зміна рівня схвалення заявок на кредитування домогосподарств, %

Джерело: сформовано на основі [3].

Таблиця 1. Динаміка кредитів під державні гарантії на портфельній основі

Банки	01.04.2021		01.09.2022		01.07.2023	
	Сума кредитів, млн грн	Кількість кредитів	Сума кредитів, млн грн	Кількість кредитів	Сума кредитів, млн грн	Кількість кредитів
ПриватБанк	723	786	14 320	9 879	21 610	14 042
Ощадбанк	151	52	8 138	2 157	9 613	2 355
Укргазбанк	181	39	6 448	819	5 646	567
Укресімбанк	81	9	4 941	340	4 959	305
ПУМБ	-	-	2 763	216	4 014	411
ПроКредит Банк	-	-	1 525	285	2 799	433
Райффайзен Банк	-	-	1 421	317	2 571	513
ОТП Банк	-	-	1 488	168	1 833	233

Джерело: сформовано на основі [2].

- внутрішні банківські обмеження на кредитування певних секторів;
- регіональне розташування діяльності підприємств/виробничих потужностей у небезпечних зонах;
- високий коефіцієнт заборгованості.

Наприкінці червня 2022 року було скасовано систему кредитних канікул, запроваджену на початку повномасштабного вторгнення. У зв'язку з цим ставки за кредитами підвищились до довоєнного рівня та посилились цінові умови кредитування. Жорсткіші стандарти кредитування виправдані складністю оцінки платоспроможності позичальника та розміром його майбутніх доходів.

Для підтримки малого та середнього бізнесу було використано інструменти державних гарантій, за якими на портфельній основі з грудня 2020 року було видано 25 789 кредитів на загальну суму 83,42 млрд. грн (табл. 1).

Станом на 01.04.2021 р. шістьма банками надано 891 кредит на загальну суму 1,193 млн грн. Заборгованість за основними зобов'язан-

нями, частково забезпеченими державними гарантіями на портфельній основі, склала 574 млн грн. Це відповідає 15% гарантійного ліміту на 2020 рік (3,93 млрд. грн). У 2022 році було видано 26-ма банками-кредиторами 14 660 кредитів на суму 45,66 млрд. грн, що становило близько 81% від загального ліміту наданих гарантій. На 1 липня 2023 року було обслуговано 19 317 кредитів на суму 58,35 млрд. грн.

За кількістю кредитів, що обслуговуються під державні гарантії на портфельній основі, станом на 1 липня 2023 року лідером є АТ КБ "ПриватБанк" із загальною кількістю 14 042 кредитів на суму 21,61 млрд. грн, що еквівалентно 90% гарантійного ліміту, наданого цьому банку. Другим найбільшим банком за обсягом наданих гарантій є АТ "Ощадбанк" з 2 355 кредитами на загальну суму 9,61 млрд. грн (75% гарантійного ліміту банку, відповідно).

За видом економічної діяльності найбільше кредитів у 2021 році, частково забезпечених державними гарантіями на портфельній основі, видано у наступних галузях (табл. 2):

- оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів;
- сільське господарство;
- переробна промисловість;
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність.

З початком війни на першу ступінь обслуговування перейшло сільське господарство, яке на 01.09.2022 р. займало 71% від загального обсягу виданих кредитів. Станом на 01.07.2023 р. на сільське господарство було видано 7 088 кредитів на загальну суму 35,43 млрд. грн, що займає 60% від загального обсягу виданих кредитів.

Одним із поширених кредитів, які приносили прибуток банкам є державна програма "Доступні кредити 5-7-9%", за якою держава компенсує суб'єктам підприємництва частину кредитного ризику, які відповідають вимогам програми.

З березня 2022 року в програму було включено два нових компоненти: надання кредитів для сільськогосподарських виробників та для подолання наслідків військової агресії, що значно підвищило попит на кредитування даного типу.

За підсумками 2020 року сума кредитів, наданих за програмою, становила 17,5 млрд. грн. У 2021 році ця сума сягнула 79,4 млрд. грн, а станом на 23.02.2022 року — 89,6 млрд. грн, що у 5 разів більше, порівнюючи зі стартом програми у 2020 році. Станом на 1 травня 2023 року було укладено 25 934 кредитних угод на загальну суму 104,06 млрд. грн (у тому числі банками державного сектору — 19 638 угод на суму 56,11 млрд. грн), з яких:

- 2,06 млрд. грн — на інвестиційні цілі;
- 7,19 млрд. грн — екстрені позики;
- 4,33 млрд. грн — рефінансування раніше залучених коштів;
- 29,11 млрд. грн — кошти сільгоспвиробникам;
- 56,47 млрд. грн — на антивоєнні цілі.

У рамках Ініціативи з економічного відновлення України, яку очолює Центр розвитку інновацій, Офіс розвитку підприємництва та експорту, Національний проект Дія. Бізнес, Advanter провів дослідження, яке виявило найбільші перешкоди для відновлення економіки:

- низька кількість платоспроможних клієнтів;
- непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку;

Таблиця 2. Структура кредитів під державні гарантії за видами економічної діяльності

	01.04.2021		01.09.2022		01.07.2023	
	млн грн	кількість кредитів	млн грн	кількість кредитів	млн грн	кількість кредитів
Сільське(лісове, рибне) господарство	288	170	32 327	7 205	35 432	7 088
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	432	351	6 900	4 447	12 290	7 601
Переробна промисловість	173	118	3 847	1 122	6 290	1 803
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	113	126	1 064	882	1 849	1 304
Будівництво	53	20	472	153	839	236
Інше	46	51	1 050	791	1 289	826

Джерело: сформовано на основі [2].

- непередбачувані дії держави, які можуть негативно вплинути на стан бізнесу;
- відсутність достатнього капіталу;
- регуляторні або фіскальні перешкоди;
- відсутність фінансування для кредитування.

На думку підприємців, найважливішими проблемами для вирішення та реалізації є:

- викорінення корупції;
- покращення доступу до кредитних ресурсів та зниження вартості ресурсів;
- судова реформа;
- перегляд критеріїв ризиковості операцій в ДПС;
- збільшення кількості об'єктів господарювання, які перевіряються ДПС;

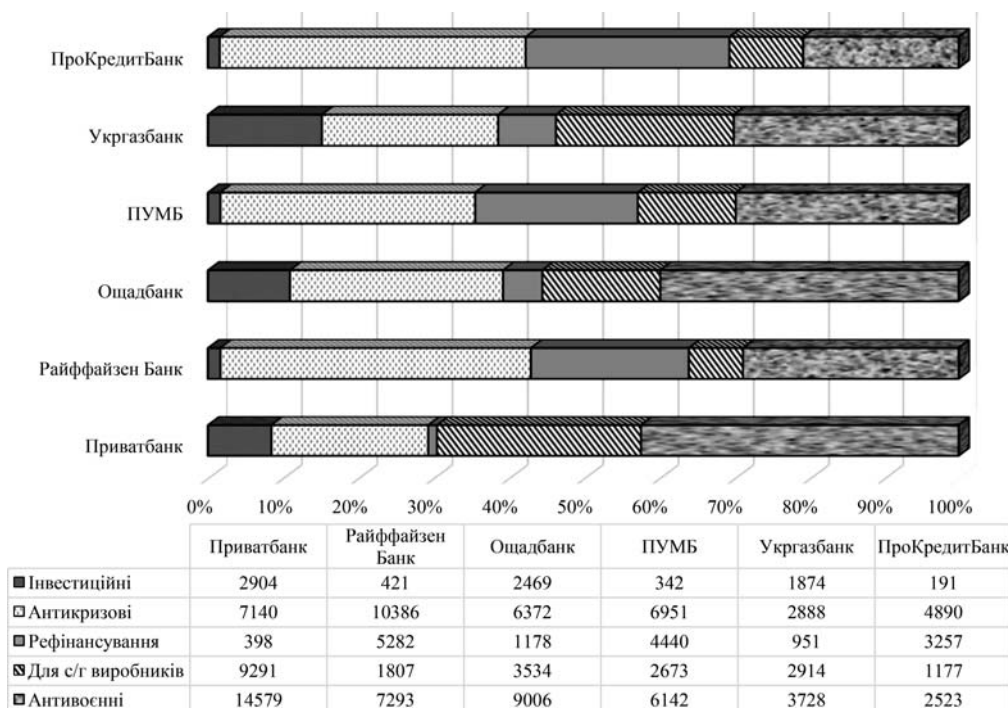

Рис. 4. Розподіл укладених кредитних договорів у розрізі цілей кредитування, млн грн

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [4].

— вдосконалення адміністрування податків.

Економіка держави не може розвиватися без розвитку приватного підприємництва, і активність малого та середнього бізнесу має вирішальне значення для цього розвитку. Проте ступінь просування малого та середнього бізнесу в Україні значно нижчий, ніж у таких розвинених країнах, як Німеччина, Франція чи Велика Британія. Українська економіка має великий потенціал для зростання серед підприємців, що вимагає додаткових реформ і досліджень у сфері підприємництва.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Протягом багатьох років проблеми з банківським кредитуванням в Україні були надзвичайно болючими, що змушує банки підвищувати ставки кредитування аби захиститися від збитків. Під час війни та економічної нестабільності зросла ризикованість діяльності банків у сфері кредитування. Також через підвищення облікової ставки, посилення грошово-кредитної політики, яку проводить Національний банк, зменшення обсягів реального промислового виробництва відбулося падіння прибутковості кредитних операцій у банківській сфері.

Потенційними джерелами збільшення обсягів реального кредитування української економіки та підвищення його фінансової ефективності для банків залишається розширення пільгового кредитування. Загальний обсяг виданих кредитів у рамках програми "Доступні кредити 5-7-9%" за весь час її існування (з 2020 року) оцінено в 104,06 млрд. грн (станом на 01.05.2023 р.). В умовах воєнного стану більшість кредитів була спрямована в аграрний сектор, який отримав фінансування для підтримки посівної та збору врожаю, що було великою допомогою бізнесу, який хотів зберегти свої потужності з виробництва сільськогосподарської продукції.

Банківські активи значною мірою залежать від кредитної діяльності установи, тому їй необхідно постійно організовувати та покращувати. Ефективне управління кредитним процесом, створення практичної та багатофункціональної системи, управління кредитними операціями є основою підтримки фінансової стабільності та ринкової рівноваги банківської системи. Важливо посилити фінансовий моніторинг позичальників, щоб зменшити втрати від кредитів ризикованим позичальникам.

Національний банк України має посилити контроль за дотриманням банками нормативів кредитного ризику через його перевищення в

банківській системі в цілому. Інакше це стане поштовхом до зростання середньої ставки за кредитами як для населення, так і для бізнесу, що негативно позначиться на обсягах банківського кредитування та отримання достатнього прибутку.

Література:

1. Глушенко С.В., Івахненко С.В., Демків С.А. Банківське кредитування в Україні та його моделювання методами системної динаміки. Економіка і прогнозування. 2021. № 2. С. 101—127. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_21_2_101_uk.pdf (дата звернення 16.08.2023).
2. Державні гарантії на портфельній основі (2021-2023 pp.). URL: <https://finbalance.com.ua/> (дата звернення 16.08.2023).
3. Звіт про фінансову стабільність грудень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (дата звернення 16.08.2023).
4. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми "Доступні кредити 5-7-9%" видано 25 934 пільгових кредити на суму понад 104 млрд. грн. 01 травня 2023 року. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennoho_stanu_v_mezhakh_derzhavnoi_programi_dostupni_krediti_5-7-9_vidano_25_934_pilgovikh_kreditu_na_sumu_ponad_104_mlrdr_grn-3984 (дата звернення 16.08.2023).
5. Облікова ставка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (дата звернення 16.08.2023).
6. Погореленко Н.П., Коваль В.О. Кредитування малого та середнього бізнесу: аналіз діючих умов та підходи до підвищення ефективності його державної підтримки. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2021. Том 21. Вип. 4 (47). С. 218—233. URL: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/227606/227452> (дата звернення 16.08.2023).
7. Стан, потреби та перспективи бізнесу в умовах війни, квітень 2023 рік. URL: <https://cid.center/state-needs-and-prospects-of-business-in-the-conditions-of-war-april-2023/> (дата звернення 16.08.2023).
8. Халатур С. М. Особливості механізму функціонування інвестиційного ринку в Україні. Scientific Progress & Innovations. 2013. № (4). С. 121—124. <https://doi.org/10.31210/visnyk2013.04.31>
9. Халатур С.М., Водолазська О.А., Солодовникова І.А., Титаренко А.В. Менеджмент формування кредитної політики комерційного банку в сучасних умовах. Інноваційна економіка. 2022. № 4 (92). С. 40—45. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/973>
10. Чайковський Я. І. Сучасний стан та напрями розвитку банківського кредитування малого і

середнього бізнесу в Україні. World of finance. 2021. С. 80—90. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/wof/article/view/1470> (дата звернення 16.08.2023).

11. Margasova V., Muravskiy O., Vodolazska O., Nakonechna H., Fedyshyn M., Dovgan L. Commercial Banks as a Key Element in Regulating Cash Flows in the Business Environment. International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE). 2019. Vol. 8. № 4. URL: <https://www.ijrte.org/wp-content/uploads/papers/v8i4/D8465118419.pdf>

12. Khalatur S.M. Innovative doctrine development of agriculture growth of Ukraine. Technology audit and production reserves. 2017. № 4, 5 (36). P. 19—26. URL: <http://journals-uran.ua/tarp/article/view/108918/104383>.

13. Khalatur S., Dubovych O. Financial Engineering of Green Finance as an Element of Environmental Innovation Management. Marketing and Management of Innovations. 2022. № 1. P. 232—246. <http://doi.org/10.21272/mmi.2022.1-17>

14. Khalatur S., Pavlova H., Vasilieva L., Karamushka D., Danilevica A. Innovation management as basis of digitalization trends and security of financial sector. Entrepreneurship and Sustainability Issues. 2022. № 9 (4). P. 56—76. URL: [http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4\(3\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4(3)).

References:

1. Hlushchenko, S., Ivakhnenkov, S. and Demkiv, S. (2021), "Bank lending in Ukraine and simulation of credit activity by methods of system dynamics", Economy and forecasting, vol. 2, pp. 101-127, available at: http://eip.org.ua/docs/EP_21_2_101_uk.pdf (Accessed 16 August 2023).

2. FINBALANCE (2023), "State guarantees on a portfolio basis (2021-2023)", available at: <https://finbalance.com.ua/> (Accessed 16 August 2023).

3. National Bank of Ukraine (2022), "Report on financial stability of December 2022", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (Accessed 16 August 2023).

4. Ministry of Finance (2023), "25,934 concessional loans in the amount of over UAH 104 billion were issued during the period of martial law within the framework of the State Program "Affordable Loans 5-7-9%", available at: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_v_mezhakh_derzhavnoi_programi_dostupni_kredit_i_5-7-9_vidano_25_934_pilgovikh_kredit_i_na_sumu_ponad_104_mlr_d_grn-3984 (Accessed 16 August 2023).

5. National Bank of Ukraine (2023), "The accounting rate of the National Bank", available at: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (Accessed 16 August 2023).

6. Pohorelenko, N. and Koval, V. (2021), "Lending to small and medium business: analysis

of the current conditions and approaches to increase the efficiency of its state support", Market Economy: Modern Management Theory and Practice, vol. 21, no. 4 (47), pp. 218—233, available at: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/227606/227452> (Accessed 16 August 2023).

7. Center for Innovations Development (2023), "State, needs and prospects of business in the conditions of war, April 2023", available at: <https://cid.center/state-needs-and-prospects-of-business-in-the-conditions-of-war-april-2023/> (Accessed 16 August 2023).

8. Khalatur, S.M. (2013), "Peculiarities of functioning mechanism of investment market in Ukraine", Scientific Progress & Innovations, vol. (4), pp. 121—124, available at: <https://doi.org/10.31210/visnyk2013.04.31>

9. Khalatur, S.M., Vodolazska, O.A., Solodovnykova, I.L. and Tytarenko, A.V. (2022), "Management of credit policy formation of a commercial bank in modern conditions", Innovative economy, vol. 4 (92), pp. 40—45, available at: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/973>

10. Chaikovskiy, Y. (2021), "Current state and directions of development of bank lending to small and medium business in Ukraine", World of finance, vol. 3 (68), pp. 80—90, available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/44420/1/%D0%A7%D0%90%D0%99%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%99.PDF> (Accessed 16 August 2023).

11. Margasova, V., Muravskiy, O., Vodolazska, O., Nakonechna, H., Fedyshyn, M. and Dovgan, L. (2019), "Commercial Banks as a Key Element in Regulating Cash Flows in the Business Environment", International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE), vol. 8, no. 4, available at: <https://www.ijrte.org/wp-content/uploads/papers/v8i4/D8465118419.pdf>

12. Khalatur, S.M. (2017), "Innovative doctrine development of agriculture growth of Ukraine", Technology audit and production reserves, vol. 4,5 (36), pp. 19—26, available at: <http://journals-uran.ua/tarp/article/view/108918/104383>.

13. Khalatur, S. and Dubovych, O. (2022), "Financial Engineering of Green Finance as an Element of Environmental Innovation Management", Marketing and Management of Innovations, vol. 1, pp. 232—246, available at: <http://doi.org/10.21272/mmi.2022.1-17>

14. Khalatur, S., Pavlova, H., Vasilieva, L., Karamushka, D. and Danilevica, A. (2022), "Innovation management as basis of digitalization trends and security of financial sector", Entrepreneurship and Sustainability Issues, vol. 9 (4), pp. 56—76, available at: [http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4\(3\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4(3)).
Стаття надійшла до редакції 31.10.2023 р.